

2.º quia si homo continuo ac semper deciperetur, id in Dei ipsius injuriam redundaret, qui rationalem creaturam pejoris fecisset conditionis quam bruta ratione carentia, quibus media tuta præstitit, ut id assequantur quod ipsorum naturæ congruit.

Objic. 5.º Ut baculum curvum, rectum efficiamus, in oppositam partem inflectimus: ergo similiter, ut a falsis præjudiciis ad veritatem mens transeat, oportet dubitationem etiam de certis instituere.

Resp. Neg. cons. In primis enim quædam sunt de quibus impossibile est nobis vere dubitare, ut supra ostendimus. Deinde, nec paritas ulla hic servatur; namque baculus curvus præsupponitur, at hominis ratio quoad prima principia et alias quasdam veritates, non curva seu errans, sed recta et vera existit: quinimò, ex propria vi et natura, ad veritatem potius quam ad falsitatem ratio se habet ac tendit.

ARTICULUS TERTIUS.

De analysi et synthesis reliquisque methodi speciebus.

Quamplura sunt, quæ auctores congerunt circa diversas methodos earumque usum; ast nos brevitati consulentes, utiliora tantum delibamus. Unde sit

§ I.

De analysi et synthesis.

1.º Nota est divisio methodi in analyticam et syntheticam. Prima, quæ etiam *resolutionis* nuncupari solet, ea dicitur quæ a compositis et complexis ad simpliciora et notiones universales progreditur. Oppositam viam sequitur synthetica, vel *compositionis*, quæ a notionibus universalibus ac simplicibus ad minus universalialia, ac specialia notiones descendit. Analytica, adhiberi solet ad veritatem detegendam, sive apud nos ipsos dubium solvendum. Synthetica vero, ut veritatem jam cognitam aliis ostendamus sermone, vel ore prolato, vel scripto: unde prior *inventionis*, altera *doctrinæ* appellari consuevit.

Attamen, id ita accipiendum est quatenus in veritate inveniendâ seu detegendâ analyticè, in tradendâ autem syntheticè, plerumque ac frequentius, at non semper, procedimus. Revera enim, tam in scientia adipiscendâ, quam tradendâ, utramque, vel potius *mixtam* methodum adhibere oportet, juxta rei naturam et adjuncta. Sic ex. gr. quamvis dum disciplinam alteri tradimus synthetica methodo plerumque utamur, quatenus notiones ac definitiones quasdam communes, quæstiones universaliores particularibus, etc. præmittimus, id tamen nihil obstat quominus dum singulas quæstiones, vel factum aliquod, v. g. facultates rationalis animæ perpendere volumus, coram discipulis, analysi utamur.

Porro, ut præcipuas leges quas in re hac præ oculis habere oportet, breviter attingamus, sint

a) Leges communes analysi ac synthesisi.

1.^a *Oportet quæstionem vel rem perspicue, quantum fieri poterit, proponere, atque obscura verba definire.* Inutiliter quippe res quælibet examini subjicietur, si verborum sensus nobis lateat vel ambiguus consistat.

2.^a *Mentis attentio defigenda est in re de qua agitur, atque removenda omnia ea quæ propositam quæstionem non attingunt.*

Mentis siquidem attentio et vis, quæ augustis satis terminis continentur, si in plura dividantur, necesse est debilitari et imminui; ex quo etiam confusio orietur; nam, ut fert vulgatum illud: *pluribus intentus minor est ad singula sensus.*

3.^a *Rei examen ac vestigatio, quantum fas sit, a facilioribus et notioribus incipiantur.*

Ea namque, quæ vel perspicua ex seipsis sunt, vel jam præcognita habemus, sunt quasi faces et lucernæ quibus objecta ignota collustrantur; unde ab ipsis disquisitionis exordium sumere oportet, ut sic mens veluti quibusdam gradibus ad notitiam scientificam perveniat.

4.^a *Quam maxime curandum ut rei, de qua agitur, cognitio, ex his potissimum fontibus eruatur, qui ejus naturæ congruant.*

Sicut enim veritates diversæ sunt et ad diversos ordines spectant, ita etiam fontes unde ipsarum cognitio profluit, diversos esse oportet. Aliter etenim singulare factum, aliter

universalis propositio, aliter res quæ sub sensu cadit, aliter res spiritualis, aliter conscientiæ phænomena, investigationi subjiciuntur.

b) Pro analysi.

1.º *Controversiæ propositæ natura distincte agnosci debet, ita ut planum fiat quid sit quod a nobis quæritur.*

Etenim, qui rei examen aggreditur, nisi rationem sibi metipsi reddat ejus quod quærit, caligantibus oculis agat necesse est. Ac de una et eadem re analysim instituere possumus ad investigandum, vel essentiam, vel attributa, vel divisionem et partes, vel existentiam.

2.º *Dilucidanda res resolvatur in partes et elementa quæ complectitur, idque ad rectæ partitionis leges.*

Hæc regula maxime ad analysim spectat; hujus enim proprium est rem in elementa resolvere, ut compositum ex eis cognoscat. Nisi enim partium cognitio distincta habeatur, nec compositum ex his perfectè penetrabimus; at perspicuam partium notitiam non adsequimur nisi mentis vim et attentionem singulatim in eis defigamus. Servandæ autem rectæ divisionis regulæ; secus enim confusio, non congrua analysis oriatur.

3.º *Elementa rei ita singulatim perpendenda sunt, at ipsorum ordo tum ad invicem, tum ad compositum, præ oculis simul habeatur.*

Qui enim dum analysim instituit, partes absolute seorsum ab aliis considerat, nulla habita ratione respectus seu relationis ad alias, nec ipsarum partium, nec totius ex eisdem conflati exactam notitiam sibi acquirere potest. Sic, qui in homine v. g. manus, vel cor, vel oculos consideraret, nulla habita ratione connexionis inter has et reliquas corporis humani partes, etiam ad peculiare functiones obeundas, nec hominis, nec ejus partium congruam notionem sibi compararet.

c) Pro synthesisi.

1.º *Præmittere oportet definitiones tum verborum, tum rerum; principia etiam ac notiones, ex quibus res dilucidari debet.*

Methodus quippe synthetica ab universalioribus et simplicioribus ad particularia et composita descendit; definitiones porro et principia, axiomata, et notiones commu-

nes, simplicitate ac universalitate præ conclusionibus donantur.

2.º *In qualibet scientia vel tractatu, magis communia prius exponantur quam minus communia.* Id ex postulat conditio ipsa methodi syntheticæ, eo ipso quod ab universalioribus et simplicioribus incipere debet. Sic in Metaphysica v. g. prius de ente in communi, deinde de entibus particularibus, Deo, anima rationali, etc. agitur.

§ II.

De aliis methodi speciebus.

Sicut propria meditatione, atque aliorum doctrina viva voce tradita, ita etiam librorum lectione veritatem adsequimur. At experientia ipsa edocemur, quod ad judicium perficiendum veritatemque detegendam, quantum recte instituta lectio confert, tantum inordinatus librorum usus ducit ad errores induendos judiciumque pervertendum.

Jam vero, ut lectio ritè et cum fructu instituat, hæc duo tanquam fundamentalia præcepta præ oculis sunt habenda: 1.^m optimi auctores in qualibet materia sunt eligendi: 2.^m horum libri ita sunt legendi, ut sensum et sententias ipsorum probe intelligamus. Ex quibus duobus fundamentalibus præceptis leges methodi legendi facillime eruuntur.

1.º *Animo constituere oportet cuinam scientiæ incumbere debeamus.* Siquidem homo, cum scientias omnes animo complecti, per temporis angustias ac mentis imbecillitatem prohibeatur; animum appellere debet speciatim iis scientiis, quæ ipsius naturæ, conditioni et statui maxime congruunt. Enimvero, præterquamquod natura ipsa quosdam ad mathematicam, alios ad philosophiam, ad theologiam, vel historiam, alios condidit, non eadem scientiæ sacerdoti v. g. ac sæculari æque conveniunt.

2.º *Congruus ordo inter scientias ipsas, quas legendo addiscimus, servetur.* Etiam postquam animo constitutas habemus scientias quibus navare operam debemus, non omnes temere et simul permixcendæ sunt in lectione, sed prius

perlegere oportet libros, qui de ea agunt, quæ alteri viam sternit. Sic qui philosophiæ, theologiæ ac Sacræ Scripturæ operam navare debet, mentem philosophicis libris excolat priusquam theologiæ animum appellat; nec plures simul scientias, sed unam post aliam legendo complectere oportet, ut confusio vitetur.

3.º *Optimi auctores in qualibet scientia eligantur.* Hoc præceptum maximi momenti existit, quippe ex eo pendet totus ferme fructus, quem in lectione exquirimus. Non enim quicumque in manus incidunt libri, etiam de determinata scientia agentes, sunt perlegendi, sed oportet auctorem illum seligere, qui nos tutius, pro nostri conditione, ad verum perducatur; ita ut si scientiæ alicujus elementa discere optamus, elementare quoque opus seligamus, quod quidem brevitate, perspicuitate, ac nitido ordine pollere debet. Si vero scientiæ elementa jam habentes, profundiorum ipsius notitiam acquirere cupimus, tunc operibus, ut vocant, magistralibus utemur, in quibus fusius, radicitus ac sublimiori calamo proposita disciplina pertractetur.

Quoniam vero non omnibus datur inter auctores ac libros recte discernere, tyrones qui cum fructu lectionem instituere desiderant: 1.º consulant viros graves ac doctos in scientia ea: 2.º cæteris anteponant libros auctorum qui in scientia proposita communi omnium iudicio excelluerunt. Ac ad philosophiam quidem quod attinet, caveant ab his qui Platonem, Aristotelem, D. Thomam et Scholasticos parvi faciunt, ac vix quidquam philosophiæ reperiunt nisi post Cartesium, Baconem et Lockium, simulque admiratione continua prosequuntur criticismum Kant, egoismum Fichte, ideam Hegel. Ast idcirco minime adsentimur his, qui nihil veræ philosophiæ in recentioribus agnoscunt.

4.º *Non præcipiti animo, nec affectu præoccupato, sed pacato et attento perlegatur liber.* Nec enim qui avidè et festinanter legentes, libros veluti devorare videntur; nec qui negligenter et imaginatione quaquaversum evagante lectionem instituunt, distinctas, fixas, ac perspicuas notiones sibi possunt acquirere, nec scriptores sensum probè capere.

5.º *Notiones fundamentales, quæ in libro continentur, maxime vero definitiones, quæ quo sensu singulæ voces ab auctore usurpentur, exponunt, dilucide sunt percipiendæ.* Id siqui-

dem non parum juvat ut auctoris sensum in obscuris et sequentibus absequamur. Ita etiam fiet, ut facile dignoscere possimus, utrum eidem verbo auctor varias significationes tribuat; quæ sane res est maximi momenti, præsertim quoad veteres, in quibus verba quædam nunc non usitata, et verbum idem sub diversis valde significationibus adhibentur.

6.º *Leclio libri, ejusdem meditationi permisceatur.* Quæ regula non tantum ex postulat ut inter legendum mentis acies et attentio defigantur, sed potissimum ut postquam paragraphum, capitulum, librum perlegerimus, intus apud nosmetipsos meditationi insistamus, quasi rationem nobis reddentes ejus quod in capite, vel paragrapho continetur, antequam ad subsequenda transeamus.

2.º *Methodus mathematica* ea dicitur, quæ initio: 1.º definitiones claras ac perspicuas statuit: 2.º propositiones quasdam per se notas, quæ prima principia seu axiomata nuncupantur: 3.º postulata, id est, propositiones quasdam quarum veritatem statim quilibet percipit vel supponit: 4.º denique propositiones demonstrandas ea ratione ordinat, ut evidentissime appareat ipsarum nexus cum aliquo ex illis prius constitutis principiis, postulatis, aut definitionibus.

Sunt qui velint, methodum mathematicam in scientiis cunctis adhibendam, sed immerito: methodus siquidem uniuscujusque scientiæ, hujus naturæ et conditioni respondere debet. At plurimæ scientiarum ejus naturæ sunt, ex. gr. ethica, physica, etc. ut certitudinem et evidentiam mathesis minimè patiantur; unde nec methodum mathematicam facile admittunt. Quod idem de aliis scientiis accipiendum est. Mathematicæ quippe scientiæ agunt de re facilioris cognitionis apud hominem pro statu hujus vitæ; quia cognitio quantitatis plurimum juvatur et perficitur ex imaginatione, quod in aliis scientiis locum non habet. Quæstiones item quasdam solvit, ex conditionibus vel postulatis a ratione ipsa positis.

3.º *Methodus scholastica* ea dicitur, quæ rei demonstrandæ, vel constituendæ per probabilem rationem, præmittit: 1.º notiones generales: 2.º notiones historicas: 3.º definitiones nominum: 4.º notiones et principia præcognita ex quibus res illustratur: 5.º propositionem statuit argumentis demonstrantibus, vel probabilibus: 6.º rationes, vel argumenta